УДК 364.4:352](100+477)](045)

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-83-95

Бойко Ольга Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0002-6746-3304

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ГРОМАДІ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР І УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Актуальність дослідження. У статті здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних і практичних засад соціальної роботи в громаді крізь призму міжнародного досвіду та українського контексту. Показано, що соціальна робота в громаді у більшості зарубіжних країн розвивається на засадах активної участі громадян, підсилення локальної спроможності, розвитку партнерських мереж і міжсекторальної взаємодії. Визначено ключові підходи до розбудови громад, зокрема моделі, орієнтовані на участь, розвиток на основі активів, соціальну справедливість та інтегровані підходи до надання соціальних послуг.

Особливу увагу приділено аналізу досвіду Польщі, Італії та Японії як прикладів різних типів організації соціальної роботи в громаді. Польська модель акцентує на децентралізації соціальних послуг і створенні Центрів соціальної інтеграції (CUS); італійська – на розвитку соціальних кооперативів як форм поєднання громадської ініціативи та підприємництва; японська – на створенні системи громадно-орієнтованого догляду для людей літнього віку. Визначено спільні риси зарубіжних моделей: міжвідомча координація, підвищення рівня участі громади, розвиток волонтерства та соціального партнерства.

На основі порівняльного аналізу виокремлено напрями, релевантні для України: розвиток соціальної інфраструктури громад, інтегрованих сервісів, волонтерських програм, механізмів участі громадян у прийнятті рішень. Обґрунтовано потребу у впровадженні підходів, які забезпечують баланс між державним регулюванням і громадською ініціативою. Дослідження сприяє осмисленню потенціалу соціальної роботи в громаді як стратегічного інструменту розвитку соціальної держави та демократичного суспільства в Україні.

Ключові слова: соціальна робота в громаді; міжнародний досвід; розвиток громади; соціальна політика; участь громадян; партнерство; адаптація зарубіжного досвіду; соціальна згуртованість; місцеве самоврядування.

Boiko Olha Mykolayivna PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-6746-3304

SOCIAL WORK IN THE COMMUNITY: INTERNATIONAL DIMENSION AND UKRAINIAN CONTEXT

Abstract. The article presents a comprehensive analysis of the theoretical and practical foundations of community social work through the prism of international experience and the Ukrainian context. It is shown that community social work in most foreign countries develops on the principles of active citizen participation, strengthening local capacities, building partnership networks, and fostering inter-sectoral cooperation.

The key approaches to community development are identified, including models focused on participation, asset-based development, social justice, and integrated approaches to social service delivery.

Particular attention is paid to the experience of Poland, Italy, and Japan as examples of different types of community social work organization. The Polish model emphasizes the decentralization of social services and the establishment of Social Services Centres (CUS); the Italian model focuses on the development of social cooperatives as forms combining civic initiative and entrepreneurship; the Japanese model is based on the creation of community-oriented care systems for older adults. Common features of these international models include interagency coordination, an increased level of community participation, the development of volunteering, and the strengthening of social partnerships.

Based on comparative analysis, the study identifies directions relevant to Ukraine: the development of community social infrastructure, integrated services, volunteer programs, and mechanisms for citizen participation in decision-making. The need to implement approaches that ensure a balance between state regulation and civic initiative is substantiated.

The research contributes to understanding the potential of community social work as a strategic instrument for developing a social state and a democratic society in Ukraine.

Keywords: community social work; international experience; community development; social policy; citizen participation; partnership; adaptation of foreign experience; social cohesion; local self-government.

Постановка проблеми. Соціальна робота в громаді в умовах глобалізації набуває особливого значення, оскільки саме громади стають основним простором для вирішення соціальних проблем, профілактики вразливості та розвитку соціальної згуртованості. У контексті викликів, спричинених війною, децентралізацією, міграційними процесами та економічними труднощами, для України надзвичайно важливо розбудовувати моделі соціальної роботи, що базуються на активній участі громади, партнерстві та локальній ініціативі. Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду сприяє формуванню ефективної стратегії соціальної політики, орієнтованої на громаду.

Ступінь децентралізації соціальних послуг виступає одним із ключових критеріїв готовності держави до інтеграції в Європейський Союз. Аналіз механізмів ліцензування та реєстрації суб'єктів, які надають соціальні послуги в Україні, свідчить, що попри активний розвиток цієї сфери протягом останнього десятиліття, низка важливих аспектів досі залишається поза увагою науковців і практиків. Це, у свою чергу, негативно впливає на якість та ефективність соціальних послуг.

У демократичних державах громади виступають рівноправними партнерами державних інституцій та бізнесу у вирішенні соціальних і суспільних проблем. В українських реаліях роль громад у розв'язанні соціальних проблем територій, соціальних груп і окремих громадян набуває дедалі більшої актуальності. Це пов'язано з масштабними трансформаційними процесами, спрямованими на підвищення якості середовища проживання та покращення умов життєдіяльності різних соціально-демографічних груп населення.

Громада, як базова форма місцевого самоврядування, згідно з Конституцією України, є добровільним об'єднанням жителів кількох сіл, селища чи міста, яке має право самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства.

Місцеве самоврядування, у своїй суті, є формою самоорганізації, самодіяльності та самодисципліни громадян певної території. Його становлення як цілісної системи має відбуватися насамперед на базовому рівні – у первинних осередках громади. Саме тому в системі місцевого самоврядування ключовим носієм і продуцентом інтересів виступає місцеве співтовариство, визначене як громада.

У сучасних умовах глобалізації, зростання соціальної нерівності, міграційних процесів та посилення впливу економічних криз особливої ваги набуває розвиток ефективних форм соціальної роботи на рівні громади. Саме громада виступає первинним простором соціальної інтеграції, взаємопідтримки та формування соціального капіталу. У більшості країн світу соціальна робота в громаді розглядається як інструмент підвищення соціальної згуртованості, профілактики соціальної ізоляції та стимулювання активної громадянської участі.

Для України, яка переживає процеси децентралізації, воєнні та післявоєнні виклики, вивчення міжнародного досвіду соціальної роботи в громаді є надзвичайно важливим. Аналіз зарубіжних моделей дозволяє виявити ефективні механізми взаємодії між соціальними службами, місцевим самоврядуванням і громадськими організаціями, що може сприяти формуванню стійких, самоорганізованих громад в українських реаліях.

Метою статті є здійснення теоретико-методологічного та порівняльного аналізу зарубіжного досвіду соціальної роботи в громаді, виявлення ключових моделей її реалізації у різних країнах світу (зокрема Польщі, Італії, Японії, Великій Британії), а також обґрунтування можливостей адаптації цих підходів

до українського соціального контексту. Особлива увага приділяється виявленню принципів участі громади, партнерства, міжсекторальної взаємодії та підсилення спроможностей як основ ефективної соціальної роботи на місцевому рівні.

Проблематика соціальної роботи в громаді є предметом активного вивчення зарубіжних і вітчизняних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських авторів вагомий внесок у дослідження розвитку соціальної роботи зробили О. Безпалько, І. Звєрєва, І. Мигович, В. Поліщук, Г. Слозанська, Л. Тюптя, які розкривають роль громади як середовища соціалізації, підтримки і взаємодопомоги.

У зарубіжній науковій літературі значну увагу приділяють концепціям розвитку громади та розширенню прав і можливостей громади такі науковці як: (Дж. Ротман, М. Вейль, А. Твелветріз, Дж. Поппл, М. Ледвіт). У працях цих авторів підкреслюється важливість активної участі громадян у вирішенні локальних соціальних проблем, партнерства між владою, бізнесом і громадським сектором.

Міжнародні організації – такі як IFSW (International Federation of Social Workers) та IASSW (International Association of Schools of Social Work) – наголошують, що соціальна робота в громаді є ключовим елементом сталого розвитку, соціальної справедливості та прав людини.

Українські дослідники підкреслюють, що в зарубіжній літературі соціальна робота в громаді розглядається як багаторівневий процес, що поєднує індивідуальні інтервенції з діяльністю на рівні спільнот і місцевих систем послуг. Такі підходи акцентують увагу на участі громадян, зміцненні місцевих ресурсів та міжсекторній кооперації. Цю загальну парадигму ретельно окреслюють в українських оглядах і навчальних посібниках, де наведено класифікацію моделей (соціальне планування, розвиток місцевості, соціальна дія, ABCD) та пов’язують їх із практиками різних країн [1, с.166].

Українські автори роблять наголос на регіональних відмінностях зарубіжного досвіду:

- англосаксонська традиція (Великобританія, США, Канада) – сильний акцент на розширенні прав і можливостей, а також громадських ініціатив;
- скандинавська модель – інтегровані муніципальні сервіси, високий рівень державної підтримки та превентивні програми;
- німецька Соціальна орієнтація – територіально-орієнтований підхід з координацією на місцях. Українські огляди систематизують ці моделі і відзначають, що кожна з них має як ефективні практики, так і структурні обмеження (фінансові, інституційні), що ускладнює їхню пряму транспозицію в інший контекст [4].

З огляду на аналіз української літератури, перспективними напрямами є: дослідження стійкості громад у післякризовий період; оцінювання впливу децентралізації на якість соціальних послуг; розробка освітніх програм для підготовки соціальних працівників для громади; впровадження моделей

інтегрованих центрів на локальному рівні. Українські публікації також підкреслюють потребу емпіричних досліджень ефективності адаптованих практик на конкретних громадах.

Виклад основного матеріалу. Соціальна робота в громаді виокремлюється як окрема сфера професійної діяльності, що охоплює не лише пряму роботу з окремими особами чи сім'ями, а й системну взаємодію з місцевими спільнотами, групами, мережами та структурами. У теоретичному плані вона ґрунтується на кількох взаємопов'язаних підходах, які допомагають зрозуміти, як і чому громади можуть виступати суб'єктом змін, підтримки та соціальної інтеграції.

Поняття «громада» є багатозначним – воно може означати територіальну (місце проживання), соціальну (за інтересами чи статусом) або мережеву групу людей, що мають спільні цінності, зв'язки, ідентичність [16].

У контексті соціальної роботи громада сприймається як середовище, де відбувається соціалізація, взаємодопомога, вироблення соціального капіталу – тобто як «первинний простір» підтримки та спільних дій [16].

Соціальна робота в громаді, таким чином, розглядається як діяльність, зорієнтована на розвиток спільноти як цілого, а не лише на індивідів, ґрунтуючись на принципах участі, партнерства, самодопомоги та соціальної справедливості [8, с. 180].

Основою соціальної роботи в громаді є система цінностей і принципів, що визначають її спрямованість на участь, солідарність, рівність і розвиток потенціалу громади. До основних із них належать:

- участь – активне залучення членів громади до всіх етапів соціальної роботи: аналізу власних потреб, прийняття рішень, реалізації змін);
- підсилення спроможностей – сприяння розвитку ресурсів громади, формуванню їхніх власних можливостей впливати на ситуацію;
- партнерство і мережевість – взаємодія між державними інституціями, громадськими організаціями, мешканцями, яку відзначають як важливу складову ефективної роботи;
- справедливість і рівність – врахування соціально вразливих груп, усунення бар'єрів, надання можливостей;
- комплексність і системність – врахування не лише окремих проблем, а й їхніх взаємозв'язків, контексту, системи [7, с. 220].

У науковій літературі можна виокремити кілька моделей та підходів, які допомагають структурувати практику соціальної роботи в громаді:

1. Модель соціального планування (social planning model) – акцент на експертному підході, оцінці потреб, розробці програм і заходів, які потім реалізуються [7, с. 221].

2. Модель розвитку місцевості (locality development model) – спрямована на зміцнення спроможностей громади, стимулювання внутрішніх ресурсів, спільну організацію й дії [16].

3. Модель соціальної дії (social action model) – орієнтована на зміну влади, структури, відстоювання прав, мобілізацію громадян проти дискримінації чи нерівності. [16].

4. Підхід на основі ресурсів громади (asset-based community development, ABCD) – відхід від дефіцитної моделі (що підкреслює проблему) до моделі, яка фокусується на наявних ресурсах, талантах, активностях громади [7, с. 222].

Сучасна практика соціальної роботи в громадах у зарубіжних країнах ґрунтується на концепціях участі громадян, розвитку локальних ресурсів та партнерства між державними і недержавними інституціями. На нашу думку, особливої цінності набуває досвід, сформований у ряді європейських країн, де соціальна робота розглядається як інструмент посилення соціальної згуртованості, демократії участі та сталого розвитку громад.

У Великій Британії громадоорієнтована соціальна робота розвивається у контексті підходу розширення громади, який передбачає залучення мешканців до аналізу проблем, прийняття рішень і реалізації місцевих ініціатив [7, с. 220]. Практика соціальна робота за місцем проживання передбачає тісну взаємодію соціальних працівників із місцевими радами та волонтерськими організаціями з метою розвитку довіри та соціального капіталу.

У Швеції соціальна робота в громаді спрямована на створення інклюзивних середовищ, що підтримують рівність і соціальну справедливість. Тут соціальні працівники виступають фасилітаторами змін, допомагаючи громадам ідентифікувати власні ресурси для вирішення проблем безробіття, міграції, гендерної нерівності [12].

У Німеччині соціальна робота в громаді інтегрована у систему Соціальна орієнтація – територіально орієнтованого підходу, який фокусується на розвитку локальних спільнот, посиленні участі мешканців та створенні партнерських мереж між різними секторами [10].

У Канаді та США соціальна робота у громаді має розвинену теоретико-практичну базу, зокрема через підхід «розвиток громади на основі активів», який підкреслює важливість використання внутрішніх ресурсів громади, а не лише зовнішньої допомоги [13]. Цей підхід активно впроваджується також у програмах підтримки молоді, мультикультурних і корінних громад.

Американська модель соціальної роботи в громаді базується на традиціях громадянського активізму, самодопомоги й волонтерства. Її витоки сягають руху *settlement houses* (Джейн Аддамс, «Hull House», Чикаго). Вона робить акцент на індивідуальній відповідальності, місцевій ініціативі й соціальному підприємництві, що може бути адаптовано для українських програм з розвитку локальних ініціатив [14].

Польський досвід також є надзвичайно цінним, зважаючи на подібність історичного та соціального контекстів. У Польщі діє модель – Центрів соціальних послуг, які забезпечують інтеграцію державних і громадських ресурсів. Це приклад ефективної децентралізації, орієнтованої на громаду, який

уже частково впроваджується в Україні через центри надання соціальних послуг [13]. Італійська модель демонструє ефективне поєднання державної, муніципальної та церковної соціальної роботи. У громадах активно діють соціальні кооперативи – організації, що поєднують соціальні послуги з працевлаштуванням вразливих груп. Такий досвід може бути цінним для України в контексті розвитку соціального підприємництва [5, с. 266–284].

Однією з найбільш характерних форм соціальної роботи в громаді є діяльність соціальних кооперативів. Ці організації поєднують соціальні та економічні цілі – вони надають послуги у сфері освіти, догляду, реабілітації, працевлаштування осіб із вразливих груп. Кооперативи типу А займаються наданням соціальних послуг, а типу В – інтеграцією людей з інвалідністю або безробітних у трудові процеси [5, с.266–284].

Італійська модель ґрунтується на принципі «соціальної субсидіарності», який передбачає, що держава підтримує ініціативи громад, а не замінює їх. Цей підхід сприяє розвитку партнерства між муніципалітетами, неприбутковими організаціями та релігійними громадами, що створює мережеву структуру допомоги на рівні місцевих спільнот.

Особливу роль відіграють центри громадської участі, які виконують функції соціальних клубів, консультаційних служб, шкіл громадянської активності.

Італійський досвід може бути корисним для України у контексті розвитку соціального підприємництва, партнерських моделей надання послуг та інтегрованих форм роботи з сім’ями і вразливими групами.

Цікавою є також японська модель «догляд на рівні громади», спрямована на підтримку літніх людей і розвиток міжпоколінної взаємодії. У межах муніципальних громад діють добровільні асоціації, які забезпечують догляд, профілактику самотності та розвиток взаємодопомоги. Українські громади можуть перейняти цей досвід для удосконалення системи підтримки осіб похилого віку [15].

Японія є прикладом держави, де соціальна робота в громаді поєднує традиційні культурні цінності взаємодопомоги з інноваційними системами муніципального управління. Вона реалізується через концепцію «інтегрованої допомоги на базі громади» (CBIC) – інтегрованої системи допомоги на рівні громади, яка передбачає координацію медичних, соціальних і волонтерських послуг [15].

Система CBIC орієнтована передусім на підтримку літніх людей, збереження їхньої автономії та профілактику соціальної ізоляції. У громадах створюються локальні центри підтримки (Центри загальної підтримки громади), які координують роботу соціальних працівників, медичних сестер, волонтерів і місцевих об’єднань. Важливо, що соціальні служби тісно співпрацюють з громадськими асоціаціями сусідства, які є традиційною формою самоорганізації громадян у Японії.

Суттєвою особливістю японської моделі є синергія державних і недержавних ресурсів, а також високий рівень волонтерської активності населення. Принцип взаємної допомоги лежить в основі багатьох локальних програм догляду, що охоплюють і молодь, і людей похилого віку.

Для України японський досвід є цінним у частині розвитку системи міжвідомчої координації, соціальних послуг для літніх людей, а також формування культури взаємопідтримки на рівні громади.

Таким чином, адаптація зарубіжного досвіду соціальної роботи в громаді в Україні передбачає не механічне перенесення моделей, а їхнє творче осмислення й гнучке поєднання. Найперспективнішими напрямами є: інтеграція соціальних послуг, розбудова соціального партнерства, розвиток волонтерства, підтримка соціального підприємництва та формування культури взаємодопомоги й довіри на рівні громади.

Важливим аспектом зарубіжного досвіду є міжсекторна співпраця та використання інноваційних технологій, що підсилюють спроможність громад реагувати на сучасні соціальні виклики – бідність, міграцію, старіння населення, цифрову нерівність [8, с. 231].

Досвід зарубіжних країн у сфері соціальної роботи в громаді може стати важливим джерелом натхнення для розвитку української системи соціальних послуг та зміцнення потенціалу місцевих громад. В умовах децентралізації влади, воєнних і післявоєнних викликів особливої актуальності набуває впровадження принципів участі, партнерства, соціальної справедливості та розвитку людського потенціалу, які є базовими для європейських моделей роботи з громадою.

Вивчення зарубіжного досвіду соціальної роботи в громаді є надзвичайно важливим для формування сучасної української моделі соціальної політики, орієнтованої на розвиток місцевих спільнот, посилення їхньої спроможності та соціальної згуртованості. Після реформ децентралізації в Україні соціальна робота все більше зміщується на рівень територіальних громад, що робить актуальним аналіз ефективних іноземних практик і можливостей їхнього впровадження [1, 4].

Насамперед, скандинавський підхід до соціальної роботи в громаді може бути взірцем для України завдяки його орієнтації на рівність, соціальну справедливість та інтеграцію послуг. У Швеції та Данії соціальні служби діють як частина муніципальної системи добробуту, що дозволяє забезпечити комплексність допомоги - від соціальної підтримки до профілактики.

Українські громади можуть використати цей досвід у побудові мультисекторальних партнерств між органами влади, освітою, охороною здоров’я та громадськими організаціями.

Одним із напрямів, що може бути ефективно адаптований, є підхід активізації громади (розширення можливостей громади), який довів свою результативність у Великій Британії та Швеції. Його сутність полягає у залученні

мешканців до аналізу власних потреб, формування програм місцевого розвитку, прийняття рішень і реалізації ініціатив, що зміцнює соціальний капітал та почуття відповідальності за зміни [7, с. 212].

Британська модель соціальної роботи в громаді цінна з погляду розвитку участі громадян у прийнятті рішень. Через механізми громадські ради та програми Neighbourhood Renewal (оновлення району) громади Великої Британії мають можливість формувати локальні стратегії розвитку.

Аналогічні практики можуть бути корисними для українських громад при розробці стратегій соціальної згуртованості та планів розвитку соціальних послуг [7, с. 213].

Підхід на основі ресурсів громади (ABCD – Розвиток громади на основі активів), розвинений у Північній Америці, може бути застосований в українських реаліях для формування стійких місцевих мереж підтримки, розвитку волонтерства та соціального підприємництва. Така модель сприяє переходу від патерналістських форм допомоги до підсилення самодостатності громади [12, с.124].

Корисним для України також є німецький досвід «соціально-просторової орієнтації» (метод соціальної орієнтації), який передбачає міжвідомчу співпрацю, координацію дій на рівні територіальних громад і орієнтацію на реальні потреби населення. Цей підхід може стати основою для створення інтегрованих центрів соціальних послуг, що поєднують державні, громадські та благодійні ресурси.

Канадський досвід розвитку мультикультурних громад і системи волонтерства може бути цінним для України у контексті підтримки внутрішньо переміщених осіб і формування інклюзивних середовищ. Модель Asset-Based Community Development (ABCD), запропонована А. Меті та Г. Каннінгем, зосереджується не на проблемах, а на потенціалі громади, що відповідає сучасним підходам до соціальної роботи в Україні, спрямованим на розширення можливостей [12, с.125].

Важливим елементом адаптації зарубіжного досвіду є розвиток партнерства між органами місцевого самоврядування, закладами освіти, соціальними службами та громадськими організаціями. Такі моделі успішно функціонують у країнах ЄС, забезпечуючи координацію соціальної політики на місцевому рівні та ефективне використання ресурсів [6, с 235].

Порівняльний аналіз зарубіжних практик дозволяє визначити кілька напрямів адаптації:

- з польської моделі – створення інтегрованих центрів соціальних послуг у громадах, розвиток місцевого самоврядування у сфері соціальної політики;
- з італійської моделі – підтримка соціального підприємництва та партнерства між громадськими, релігійними та муніципальними структурами;
- з японської моделі – розвиток мереж догляду за літніми людьми, волонтерства та міжпоколінної солідарності.

Для ефективного впровадження таких елементів в Україні потрібні: професійна підготовка соціальних працівників до міжсекторальної взаємодії, залучення громад до стратегічного планування, удосконалення правової бази та забезпечення фінансової стійкості місцевих соціальних ініціатив.

Загалом, імплементація найкращих міжнародних практик можлива лише за умови врахування українського соціокультурного контексту, рівня розвитку громадянського суспільства, законодавчих та інституційних особливостей. Це вимагає підготовки фахівців нової генерації, здатних працювати з громадами на засадах партнерства, інклюзії та сталого розвитку [2, с. 225].

Вітчизняні автори систематично фіксують основні умови ефективності зарубіжних практик: сталі джерела фінансування, юридична база для участі громад, підготовка фахівців-практиків та механізми міжсекторальної координації. Водночас багато паць підкреслюють, що адаптація іноземних моделей в Україні вимагає врахування місцевого соціокультурного контексту, особливо в громадах, що постраждали від війни або мають низький соціальний капітал [3].

Сучасна соціальна робота в громаді зазнає значних трансформацій під впливом глобалізаційних процесів, соціально-економічних криз, міграційних потоків і цифровізації. Ці фактори формують нові виклики, що зумовлюють необхідність переосмислення підходів до соціальної підтримки, розвитку громадської активності та зміцнення соціальної згуртованості.

Одним із ключових викликів є цифровізація соціальної сфери, що відкриває нові можливості для надання послуг, але водночас створює ризики цифрової нерівності. Зарубіжні дослідження вказують, що впровадження цифрових технологій у соціальну роботу потребує поєднання технічної інноваційності з етичними принципами доступності та безпеки клієнтів [7, с.256.]. У багатьох країнах, зокрема у Великій Британії та Канаді, активно розвивається напрям цифрова соціальна робота, що передбачає використання онлайн-платформ для консультування, підтримки волонтерів і координації громадських ініціатив [6, с.235].

Адаптація зарубіжного досвіду соціальної роботи в громаді в Україні передбачає не механічне копіювання моделей, а творче переосмислення найкращих практик із урахуванням національного контексту, потреб населення, воєнних і післявоєнних викликів. Ключовими напрямами такого процесу є: розвиток локального самоврядування, міжсекторальна взаємодія, активізація громадянської участі, а також формування нової культури соціальної солідарності. Другим важливим викликом є зростання соціальної нерівності, посиленої економічними кризами, війнами та кліматичними змінами.

Скандинавські країни демонструють приклад системного підходу до подолання цих наслідків шляхом інтеграції соціальних, освітніх та медичних послуг у межах громади [9]. У Німеччині успішно застосовується концепція Соціальної орієнтації, що базується на використанні локальних ресурсів і партнерств між органами влади, НУО та мешканцями [10].

Ще один актуальний аспект – міграційні процеси та інтеркультурна взаємодія. Європейські громади стикаються з потребою інтеграції біженців та мігрантів, що вимагає міжкультурної компетентності соціальних працівників і розробки програм соціальної адаптації. Практика Канади та Швеції свідчить, що ефективна інтеграція можлива лише через активну участь самих громад у розробці рішень, що забезпечує сталі результати [11].

Крім того, у світовій науці зростає інтерес до концепції – стійкості громади до кризових ситуацій. Цей підхід підкреслює роль соціальної згуртованості, локальної ініціативи та взаємопідтримки у відновленні після катастроф, збройних конфліктів чи пандемій [11].

Загалом, сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в громадах за кордоном характеризуються переходом від моделі надання допомоги до партнерської взаємодії, де громада розглядається як активний суб'єкт змін, а не об'єкт впливу. Важливими орієнтирами стають принципи сталого розвитку, участі, соціальної справедливості та інноваційності [10].

Таким чином, адаптація зарубіжного досвіду соціальної роботи в громаді в Україні передбачає не механічне копіювання моделей, а творче переосмислення найкращих практик із урахуванням національного контексту, потреб населення, воєнних і післявоєнних викликів. Ключовими напрямами такого процесу є: розвиток локального самоврядування, міжсекторальна взаємодія, активізація громадянської участі, а також формування нової культури соціальної солідарності.

Висновки. Зарубіжний досвід соціальної роботи в громаді демонструє, що ефективна система формується на засадах інтеграції, участі, субсидіарності та соціальної справедливості.

Адаптація цих принципів до українських реалій може сприяти не лише підвищенню ефективності соціальних послуг, а й зміцненню соціального капіталу, довіри та солідарності в громадах.

Соціальна робота в громаді виступає не просто сферою соціальної допомоги, а рушієм сталого розвитку й відновлення суспільства.

Подальших наукових розвідок варто спрямувати на вивчення результативності соціальних програм у громадах різних типів (міських, сільських, прифронтових), а саме: аналіз впливу волонтерства та самоорганізації на соціальну стійкість громад; розробку індикаторів соціального капіталу та довіри в українських громадах; дослідження освітніх потреб соціальних працівників у контексті децентралізованої моделі роботи; порівняння цифрових практик соціальної взаємодії у країнах ЄС та Україні.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – Київ: Наук. світ, 2005. – 176 с. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/5126/1/O_Bezpalko_SRG_IL.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

2. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. – Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. – 280 с.

3. Плахотнік О. В. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. В. Плахотнік. – 2014. – Режим доступу: https://lib.duan.edu.ua/images/PDF/sotsia/sotsia2.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

4. Слозанська Г. Community social work abroad : history and modern development trends [Електронний ресурс] / Г. Слозанська. – 2018. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/338891680_COMMUNITY_SOCIAL_WORK_ABROAD_HISTORY_AND_MODERN_DEVELOPMENT_TRENDS (дата звернення: 25.10.2025).

5. Borzaga C., Fazzi L. Social Enterprises as Hybrid Organizations: The Case of Italian Social Cooperatives. – *Journal of Social Entrepreneurship*, 2014.

6. Craig G., Mayo M. Community Empowerment: A Reader in Participation and Development. – London : Zed Books, 2017. – 288 p.

7. Dominelli L. Community Social Work Practice in an International Context. – London : Routledge, 2020. – 264 p.

8. Healy K. Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice. – 3rd ed. – London: Palgrave Macmillan, 2022. – 310 p.

9. Ife J. Community Development in an Uncertain World: Vision, Analysis and Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016.

10. Kessl F. Sozialraumorientierung und Soziale Arbeit: Konzepte und Praxis. – Wiesbaden: Springer VS, 2018. – 180 p.

11. Ledwith M. Community Development: A Critical Approach. – Bristol : Policy Press, 2019.

12. Meeuwisse A., Swärd H. Social Work in a Globalizing World. – Lund : Studentlitteratur, 2019. – 212 p.

13. Nowak M., Kubicki P. Social Services Centres as a New Model of Local Social Policy in Poland. – *Problemy Polityki Społecznej*, 2021. – № 1.

14. Payne M. Modern Social Work Theory. – London : Palgrave Macmillan, 2020.

15. Shimizu H. Community-Based Integrated Care Systems in Japan: Current Challenges and Future Directions. – *International Journal of Integrated Care*, 2020.

16. Weiss-Dagan S., Gal J., Weiss-Gal I. A Community Social Work Paradigm: Thoughts and Reflections [Електронний ресурс] // *Bar-Ilan University Research Portal*. – 2023. – Режим доступу: https://cris.biu.ac.il/en/publications/a-community-social-work-paradigm-thoughts-and-reflections (дата звернення: 18.10.2025).

References:

1. Bespalko, O. V. (2005). *Sotsialna robota v hromadi* [Social work in the community]. Kyiv: Nauk. svit. [in Ukrainian].

2. Bespalko, O. V. (2018). *Sotsialna robota v hromadi* [Social work in the community]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. [in Ukrainian].

3. Plakhotnik, O. V. (2014). *Istoriia sotsialnoi roboty v zarubizhnykh krainakh* [History of social work in foreign countries]. Retrieved from https://lib.duan.edu.ua/images/PDF/sotsia/sotsia2.pdf (accessed 25 October 2025). [in Ukrainian].

4. Slozanska, H. (2018). *Community social work abroad: History and modern development trends.* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/338891680_COMMUNITY_SOCIAL_WORK_ABROAD_HISTORY_AND_MODERN_DEVELOPMENT_TRENDS (accessed 25 October 2025). [in England].

5. Borzaga, C., & Fazzi, L. (2014). *Social enterprises as hybrid organizations: The case of Italian social cooperatives. Journal of Social Entrepreneurship*, 5(3), 1–18. [in England].

6. Craig, G., & Mayo, M. (2017). *Community empowerment: A reader in participation and development.* London: Zed Books. [in England].

7. Dominelli, L. (2020). *Community social work practice in an international context.* London: Routledge. [in England].

8. Healy, K. (2022). *Social work theories in context: Creating frameworks for practice* (3rd ed.). London: Palgrave Macmillan. [in England].

9. Ife, J. (2016). *Community development in an uncertain world: Vision, analysis and practice. Cambridge: Cambridge University Press*. [in England].

10. Kessl, F. (2018). *Sozialraumorientierung und Soziale Arbeit: Konzepte und Praxis* [Social space orientation and social work: Concepts and practice]. *Wiesbaden: Springer VS*. [in Germany].

11. Ledwith, M. (2019). *Community development: A critical approach.* Bristol: Policy Press. [in England].

12. Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2019). *Social work in a globalizing world. Lund: Studentlitteratu*r. [in England].

13. Nowak, M., & Kubicki, P. (2021). *Social services centres as a new model of local social policy in Poland. Problemy Polityki Społecznej*, 1. [in Poland].

14. Payne, M. (2020). *Modern social work theory.* London: *Palgrave Macmillan*. [in England].

15. Shimizu, H. (2020). *Community-based integrated care systems in Japan: Current challenges and future directions. International Journal of Integrated Care.* [in Japan].

16. Weiss-Dagan, S., Gal, J., & Weiss-Gal, I. (2023). *A community social work paradigm: Thoughts and reflections.* Retrieved from https://cris.biu.ac.il/en/publications/a-community-social-work-paradigm-thoughts-and-reflections (accessed 18 October 2025). [in Japan].